

Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

Τοῦ κ. DONALD WHITEHEAD

Καθηγητοῦ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Harvard

Σὲ καμμιά ἐποχὴ τὰ Πανεπιστήμια δὲν εἶχαν σὰν ἀποκλειστικὸν τοὺς σκοποὺς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀφηρημένης σκέψεως. Τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Σαλέρνο, τὸ πιὸ ἀρχαῖον Πανεπιστήμιον τῆς Εὐρώπης, ἰδρύθηκε γιὰ νὰ προετοιμάζῃ γιατροὺς. Τὸ 1316 στὸ Καϊμπριτζ τῆς Ἀγγλίας ἰδρύθηκε ἡ πρώτη πανεπιστημιακὴ σχολὴ γιὰ νὰ προετοιμάζῃ τοὺς γραφιάδες τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας. Τὰ Πανεπιστήμια, χρόνια τώρα, ἐτοιμάζουσι τοὺς γιατροὺς, τοὺς δικηγόρους, τοὺς μηχανικοὺς. Τώρα ποὺ καὶ οἱ ἐπιχειρήσεις ἔγιναν ἕνα ὑψηλὸ διανοητικὸν ἐπάγγελμα, βρίσκουσι τὴν θέσιν τοὺς μέσα στὸ Πανεπιστήμιον.

Φυσικὰ ὑπάρχει κάτι τὸ καινούργιον σ' αὐτὰς τὰς σχολὰς. Τὰ προγράμματα καὶ γενικὰ οἱ δραστηριότητες μιᾶς τέτοιας σχολῆς βρίσκονται ἀκόμη στὸ πειραματικὸν στάδιον. Νὰ γιὰ τὴν θὰ ἀναφερθοῦμε μὲ λίγα λόγια εἰς τὰς γενικὰς ἀρχὰς ποὺ ἔχουσι ἐφαρμογὴν σ' ὅλες τὰς πανεπιστημιακὰς σχολὰς. Καὶ συνεχίζει ὁ Whitehead τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γενικῶν ἀρχῶν, ποὺ πρέπει νὰ διέπουν τὰ πανεπιστήμια. Ὅτι, λέει, εἶναι ἐξαιρετικὰ χρήσιμον καὶ γιὰ μᾶς, ποὺ τὰ πανεπιστήμιά μας περιορίζονται εἰς τὴν μετάδοσιν γνώσεων καὶ εἰς τὴν συσσώρευσιν δεδομένων χωρὶς ἐσωτερικὸν σύνδεσμον καὶ ζωοποιὸν πνοήν.

Τὰ πανεπιστήμια εἶναι σχολεῖα Παιδείας καὶ σχολεῖα Ἑρευνας. Ἀλλὰ ἡ πρωταρχικὴ αἰτία τῆς ὑπαρξέως τοὺς δὲν εἶναι οὔτε ἡ μεταβίβασις γνώσεων, οὔτε οἱ εὐκαιρίαι ποὺ παρέχουσι γιὰ ἔρευνας.

Τόσο τὸ πρῶτον (οἱ γνώσεις), ὅσο καὶ τὸ δευτέρον (οἱ ἔρευναι) μποροῦν νὰ ἀποκτηθοῦν καὶ κάπου ἄλλου μὲ λιγώτερα ἔξοδα. Τὰ βιβλία εἶναι φτηνά καὶ ἡ μαθητεία εἶναι ἕνα σύστημα ἀποδοτικόν. Κανένα Πανεπιστήμιον δὲν δικαιολογεῖ τὴν ὑπαρξὴν του, ἂν ἔχη σὰν ἀποκλειστικὸν τοῦ σκοποῦ τὴν μετάδοσιν γνώσεων... Τὰ πανεπιστήμια συντηροῦν τὸ δεσμὸν ἀνάμεσα εἰς τὰς γνώσεις καὶ εἰς τὸ χυμὸν τῆς ζωῆς καὶ ἐνοποιοῦν τὸ νέον καὶ τὸ παλιόν, μέσα σὲ μιὰ εὐφάνταστη θεώρησιν τῆς μάθησης.

Τὰ Πανεπιστήμια μεταδίδουν τις γνώσεις, ἀλλὰ τις μεταδίδουν δημιουργικά. Ἐὰν δὲν κάνουν ἔτσι τόσο τὸ χειρότερο γιὰ τὴν κοινωνία. Ἐὰν τὰ Πανεπιστήμια ἀποτυγχάνουν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, καλύτερα νὰ κλείσουν. Ἡ ἀτμόσφαιρα συγκλί- νησης, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ ξάνοιγμα τῆς φαντασίας, μεταμορφώνει τὴ γνώση. Τὰ δεδομένα δὲν εἶναι πιά σκέτα δεδομένα. Εἶναι ντυμένα μ' ὄλες τις δυνατότητές τους. Δὲν εἶναι πιά βάρος τῆς μνήμης. Βρίσκονται σὲ κίνηση σὰν τὸν ποιητὴ τῶν ὄνειρων μας καὶ σὰν τὸν ἀρχιτέκτονα τῶν σκοπῶν μας.

Δὲν θὰ διαχωρίσουμε τὴ φαντασία ἀπὸ τὰ δεδομένα. Γιατὶ ἡ φαντασία φω- τίζει, τὰ δεδομένα. Ἄποστολή της εἶναι νὰ συνάγη τις γενικὲς ἀρχές ποὺ βρί- σκουν ἐφαρμογὴ στὰ δεδομένα, ὅπως εἶναι, καὶ ἀποστολή της νὰ συνάγη μὲ μιὰ διανοητικὴ ἐπισκόπηση τις ἐναλλασσόμενες δυνατότητες ποὺ εἶναι συναφεῖς πρὸς αὐτὲς τις ἀρχές. Ἐτσι δίνει τὴ δυνατότητα στοὺς ἀνθρώπους νὰ οἰκοδομήσουν τὸ πνευματικὸ ὄραμα ἑνὸς νέου κόσμου καὶ νὰ διατηρήσουν τὸ χυμὸ τῆς ζωῆς μὲ τὴν ὑπόδειξη ἱκανοποιητικῶν σκοπῶν. Ἡ νεότητα εἶναι εὐφάνταστη καὶ ἂν ἐν- σχύσουμε τὴ φαντασία μὲ τὴν πειθαρχία ἐξασφαλίζουμε τὴν ἐνέργεια τῆς φαντα- σίας γιὰ ὅλη τὴ ζωὴ.

Τὸ τραγικὸ σ' αὐτὸ τὸν κόσμο εἶναι πὼς ἐκεῖνοι ποὺ διαθέτουν πλούσια φαντασία ἔχουν λίγες ἐμπειρίες καὶ ὅσοι διαθέτουν πείρα ἔχουν ἀσθενικὴ φαντασία.

Οἱ ἄμυαλοι δροῦν παρακινούμενοι μόνο ἀπὸ τὴν φαντασία. Οἱ σχολαστι- κοὶ δροῦν παρακινούμενοι μόνο ἀπὸ τὴ γνώση. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Πανεπιστημίου εἶναι νὰ συνενώσῃ τὴ φαντασία μὲ τὴν ἐμπειρία. Ἡ ἀρχικὴ πειθαρχία τῆς φαν- τασίας, ὅταν βρίσκεται στὴν περίοδο τοῦ νεανικοῦ σφρίγγους δὲν ἔχει ἀπαίτηση γιὰ ἄμεση δράση. Ἡ συνήθεια τῆς ἀπροκάλυπτης σκέψης δὲν μπορεῖ νὰ ἀπο- κτηθῇ, ὅταν ὑπάρχῃ τὸ καθημερινὸ καθῆκον τῆς διατήρησης ἑνὸς συγκεκριμένου ὄργανισμοῦ. Πρέπει νὰ εἶσαι ἐλεύθερος γιὰ νὰ σκέπτεσαι σωσιὰ καὶ λανθασμένα καὶ ἐλεύθερος γιὰ νὰ ἐκτιμήσῃς τὴν ποικιλία τοῦ σύμπαντος, τοῦ ἀδιατάραχτου ἀπὸ τοὺς κινδύνους του.

Αὐτὲς οἱ σκέψεις πάνω στις γενικὲς ἀρχές, ἑνὸς Πανεπιστημίου, μποροῦν πάραυτα νὰ μεταφερθοῦν καὶ στις ἰδιαιτέρες ἀρχές ἑνὸς οικονομικοῦ σχολείου. Ἐναγωνίζουμε ὅτι ὁ κύριος ρόλος ἑνὸς τέτοιου σχολείου εἶναι, νὰ δίνῃ ἀνθρώ- πους μὲ ζῆλο γιὰ τις ἐπιχειρήσεις. Ἀλλὰ θὰ θεωρηθῇ σὰν ἐξύβριση τῆς ἀνθρώ- πινης φύσης, ἂν παραδεχτοῦμε ὅτι ὁ ζῆλος γιὰ τὴ ζωὴ εἶναι προῖον πεζῶν ἐπι- διώξεων, ποὺ ἀποβλέπουν ἀποκλειστικά καὶ μόνο μὲ μιὰ στενόκαρδη ἱκανοποίησι- ὦν ὕλικῶν ἀνέσεων. Τὸ ἀνθρώπινο γένος μὲ τὸ πρωτοποριακὸ του ἔνστικτο καὶ μὲ χίλιους ἄλλους τρόπους ἀποκαλύπτει τὴν ψευτιά.

Στὸ σημερινὸ πολύπλοκο κοινωνικὸ ὄργανισμὸ, οἱ περιπέτειες τῆς ζωῆς δὲν μποροῦν νὰ ξεχωρίσουν ἀπὸ τις περιπέτειες τοῦ πνεύματος. Σὲ ἀπλούστερες περι- στάσεις ὁ πρωτοπόρος μποροῦσε νὰ ἀκολουθῆσῃ τὴν ὁρμὴ τοῦ ἐνστικτοῦ του. Στὸν πολύπλοκο ὁμως μηχανισμὸ τῶν συγχρόνων ἐπιχειρήσεων, πρὶν ἀπὸ κάθε ἐπιτυχημένη ἀναδιοργάνωση, προηγεῖται ἡ διανοητικὴ περιπέτεια τῆς ἀνάλυσης καὶ ἀνασύνθεσης.

Σὲ μιὰ ἀπλούστερη κοινωνία, οἱ σχέσεις τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι ἀπλές καὶ στηρίζονται πάνω στὴν ἄμεση ἐπαφὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ πάνω στὴν ἄμεση ἀντιμετώπιση ὅλων τῶν ὕλικῶν καταστάσεων καὶ δεδομένων. Σήμερα, ἡ ὀργάνωση τῶν ἐπιχειρήσεων, ἀπαιτεῖ τὴ μεγαλοφάνταστη σύλληψη τῆς ψυχολογίας τῶν μαζῶν, ὅλων τῶν ἀνθρώπων ποὺ δουλεύουν σὲ διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ ἐπιχειρήσεις. Εἶναι ἀνάγκη γι' αὐτούς, νὰ γνωρίζουν τὴν ψυχολογία τῶν ἀνθρώπων ποὺ ζοῦν στὶς πόλεις, στὰ βουνά, στὶς πεδιάδες, στὰ λιμάνια, στὰ δάση καὶ στὰ μεταλλεῖα. Ἀκόμη πρέπει νὰ γνωρίζουν τὴν ψυχολογία τῶν ἀνθρώπων τῶν Τροπικῶν καὶ τῶν Θεσμῶν Χωρῶν, ἐπίσης πρέπει νὰ ξέρουν τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν κλειστῶν ὀργανισμῶν καὶ τῶν ἀντιδράσεων τοῦ ὅλου συστήματος καὶ στὴν παραμικρὴ ἀκόμα μεταβολὴ ἐνὸς ἀπὸ τὰ στοιχεῖα του. Θὰ χρειαστῇ ἀκόμα ἡ ἐλεύθερη σύλληψη τῶν νόμων τῆς πολιτικῆς οικονομίας, ὄχι μόνο στὶς ἀφηρημένες καταστάσεις, μὰ καὶ στὶς συγκεκριμένες τὸ ἴδιο. Θὰ χρειαστῇ ἀκόμα νὰ γνωρίζουν τοὺς συνδετικούς κρίκους κάθε ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ καὶ νὰ δείχνουν κατανόηση στοὺς περιορισμοὺς τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Θὰ πρέπει ἀκόμα νὰ γνωρίζουν τοὺς νόμους τῆς ὑγείας καὶ τοὺς νόμους τῆς κόπωσης. Ὅπως εἶναι ἀνάγκη νὰ δείχνουν κατανόηση τῶν κοινωνικῶν ἐπιδράσεων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς συνθήκες τῶν ἐργοστασίων. Εἶναι ἐπίσης σημαντικό, νὰ ἀντιλαμβάνονται τὸ ρόλο ποὺ παίζουν οἱ ἐφηροσμένες ἐπιστῆμες στὴν σύγχρονη κοινωνία. Καὶ τελικὰ πρέπει νὰ εἶναι πειθαρχημένοι καὶ ὅταν λένε Ναι καὶ ὅταν λένε Ὁχι. Ἡ ἀπάντησή τους νὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα ὄχι τυφλῆς ἰσχυρογνωμοσύνης, ἀλλὰ σταθερότητας ποὺ πηγάζει ἀπὸ μιὰ ἐνσυνείδητη ἀξιολόγηση τῶν σχετικῶν δεδομένων.